

การศึกษาหลักปฏิบัติไตรสิกขาตามแนวทางโอวาทของพระสารีบุตร

A STUDY THE PRACTICE THREEFOLD ACCORDING TO

THE GUIDELINES SERMON OF SARIBUTTA

¹พระไกรวิน ปัญญาโร(ก่องแก้ว), ²ดิлок บุญอิม และ ³สมจันท์ ศรีปรัชยานนท์

¹ Phra Kraiwin Panyatharo (Kongkaew), ² Diloke Boonim and ³ Somchan Sripraschayanon

¹มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

¹ Mahachulalongkornrajavidyalaya University Nakhon Lampang Buddhist Colleges, Thailand

¹Corresponding Author's Email: aook745@gmail.com

Received: 2022-06-01

Revised: 2022-08-03

Accepted: 2022-08-30

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์นี้มีวัตถุประสงค์อยู่ 3 ประการคือ 1) เพื่อศึกษาหลักการเจริญไตรสิกขาในพระพุทธศาสนา 2) เพื่อศึกษาการเจริญวิปัสสนากรรมฐานตามแนวโอวาทของพระสารีบุตร และ 3) เพื่อวิเคราะห์การเจริญวิปัสสนากรรมฐานตามแนวโอวาทของพระสารีบุตร เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร

ผลการวิจัย พบว่า หลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา เป็นหลักการสำคัญของพระพุทธศาสนา เพราะเป็นข้อปฏิบัติที่นำไปสู่การหลุดพ้นจากทุกข์ในสังสารวัฏอย่างแท้จริง ศีล คือการเว้นจากความชั่วทั้งทางกาย และทางวาจา สมาธิ คือ การฝึกฝนจิตใจให้มั่นคง จิตไม่หวั่นไหวด้วย อานาถ กิเลส ตัณหา ปัญญา คือการพิจารณาตามความเป็นจริงของสิ่งที่อยู่เบื้องหน้าในขณะปัจจุบัน การเจริญวิปัสสนากรรมฐานตามแนวโอวาทของพระสารีบุตร คือ ท่านเน้นสอนให้เกิดปัญญา โดยการนำสิ่งของสภาพแวดล้อม หรือเหตุการณ์รอบตัวมาเป็นเครื่องมือในการสอนธรรมะ เพื่อให้ผู้ฟังได้เข้าใจง่ายและสามารถนำไปพิจารณาหรือปฏิบัติตามได้อย่างถูกต้อง

แนวการเจริญไตรสิกขา ศีล สมาธิ และปัญญา ท่านได้มุ่งเน้นฝึกฝนและขัดเกลาปัญญาของผู้ปฏิบัติเป็นหลัก โดยให้มีสติรู้ทันสภาวะธรรมที่เกิดขึ้นในขณะปัจจุบัน พร้อมพิจารณาให้เห็นถึงความเป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตาของสภาวะธรรมตามความเป็นจริง และท่านยังสอนการเจริญวิปัสสนาผ่านการสนทนาธรรมอีกด้วย เพื่อให้ผู้ที่ได้สนทนาธรรมกับท่าน ได้พิจารณาตามธรรมะที่ได้สนทนา จนเกิดปัญญาญาณรู้เห็นตามความเป็นจริง

คำสำคัญ : การศึกษาโอวาท; ไตรสิกขา; พระสารีบุตร

Abstract

The three objectives of this thesis are to: 1) examine the Tri-Sikkha development in Buddhism; 2) investigate Vipassana meditation as it is practiced in accordance with Phra Sāributta's teachings; and 3) to analyze introspection as it is practiced in accordance with Phra Sāributta's teachings. A documentary research project was conducted.

According to the study's findings, the Tri-Sikkha principles of morality, concentration, and wisdom are crucial since they are the practices that lead to the liberation from suffering in samsara. Virtue is the refusal of evil, both vocally and physically. The practice of meditation teaches the mind to remain steady and immune to the influence of desires. Wisdom is a realistic consideration of what lies ahead in the present moment. The practice of introspection according to the teachings of Phra Sāributta focuses on teaching wisdom by using objects, environments, or events around them as tools for teaching the Dharma for those who are listening to comprehend clearly and to properly consider or follow.

As he described the way to cultivate the Tri-Sikkha, morality, concentration, and wisdom, he emphasized training and refining the practitioners' wisdom by being aware of the existing dharma conditions willing to consider the Aniccatā, Dukkha, and Anattata of the true nature of the Dharma condition as it really is. Additionally, he taught people how to develop introspection through their discussions of the Dharma so that they might think about the Dharma in accordance with what they had talked about until their intellect became aware of the truth.

Keywords: The study of sermons, Tri-Sikkha, Phra Sāributta.

บทนำ

พระอัครเสนาบดีสารีบุตรนับได้ว่า ท่านเป็นพระอัครสาวกที่สำคัญอีกรูปหนึ่งในพระพุทธศาสนามีบทบาทต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก โดยเป็นพระอัครสาวกเบื้องขวาที่มีความเป็นเลิศกว่าภิกษุสาวกทั้งหลายในด้านปัญญา ในคัมภีร์อรรถกถาท่านแสดงไว้ว่า ปัญญาของท่านพระสารีบุตรนั้นมากนัก เขียนแหลม ว่องไว กว้างขวาง ยากที่จะหาผู้ใดมาเปรียบเทียบกับท่านได้ (ยกเว้นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า) สามารถนับจำนวนเม็ดฝนที่ตกในแผ่นดิน ตกในมหาสมุทร แม้จะตกนานเป็นกัลป์ พระสารีบุตรท่านก็สามารถนับ

จำนวนเม็ดฝนทั้งหมดที่ตกมาได้โดยง่าย อนึ่งความเป็นเลิศด้านปัญญาของท่านไม่ได้มีเพียงเท่านี้ หากแต่ปัญหาใน พุทธวิธีของท่านก็สามารถแก้ได้เช่นเดียวกัน เมื่อพระพุทธองค์ทรงประทานนัยให้ ท่านก็สามารถขบคิดปัญหาแตกเป็น คำตอบอันนับได้พันนับได้ในครู่เดียว (Thai Dharmapada: 42/321) เพราะความเป็นเลิศด้านปัญญานี้เองท่าน สามารถหมุนธรรมจักรที่ไม่มีใครหมุนไปได้ นอกจากพระพุทธเจ้า ให้หมุนไปได้ กล่าวคือ ท่านสามารถแสดง ธรรมจักรกัปปวัตนสูตรและอริยสัจ 4 ได้เหมือนพระพุทธเจ้า เปรียบดังพระราชโอรสใหญ่ แม้สังคีตสูตร อันเป็น พระสูตรที่ท่านพระสารีบุตรแสดงเอง โดยการจัดลำดับหัวข้อธรรมเป็นหมวดหมู่ ตั้งแต่ 1-10 ก็ได้เป็นแบบแผน แนวทางของการปฐมสังคายนาในกาลต่อมา

ในพระไตรปิฎกนั้น ในส่วนที่เป็นพระสูตรหรือพระธรรมเทศนาโดยตรงของพระสารีบุตรนั้น ก็มีมากมาย หลายพระสูตร เท่าที่ผู้วิจัยศึกษาค้นคว้ามาได้คือ มหานิทเทศ จุฬนิทเทศ คัมภีร์ปฏิสัมภิทามรรค สังคีตสูตร ทศตตรสูตร อนังคนสูตร สัมมาทิฏฐิสูตร มหาหัตถิโทปมสูตร ธนัญขานิสูตร ฉันโนวาทสูตร ดังนั้นสิ่งที่ผู้วิจัยให้ ความสนใจเป็นอย่างยิ่งเลยก็คือ โอวาทของพระสารีบุตร (สารีบุตรเถรคาถา) ที่ปรากฏในคัมภีร์เถรคาถา เพราะ ศึกษา อ่านทำความเข้าใจได้ง่าย อธิบายไปตามลำดับบท มีเนื้อหาสาระดีละเอียดเกี่ยวกับการปฏิบัติในไตรสิกขาล้วน ครอบคลุมทั้งด้านศีล สมาธิ ปัญญาและเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ในการดำรงชีวิตประจำวัน โดยเฉพาะหลักไตรสิกขา ผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่า โอวาทของพระสารีบุตร (สารีบุตรเถรคาถา) ที่ปรากฏในคัมภีร์เถรคาถานั้น หากนำมา วิเคราะห์วิจัย สกัดหลักพุทธธรรมอันสำคัญและเทียบเคียงกับแนวปฏิบัติตามหลักไตรสิกขา แล้วไขว้ ก็สามารถที่จะ วิจัย สร้างสรรค์ และสรุปเป็นหลักการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามแนวทางของท่านพระสารีบุตรได้ เป็นที่ เหมาะสมและสนใจของผู้ปฏิบัติภาวนาที่เน้นหนักไปทางด้าน การเจริญปัญญา อันจะก่อให้เกิดคุณประโยชน์อัน อเนกอนันต์ในวงการการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานในประเทศไทยเราได้

ตามที่คุณวิจัยศึกษาโอวาทของพระสารีบุตรที่ปรากฏในคัมภีร์เถรคาถาส่วนหนึ่งของพระไตรปิฎกนั้น มีคำ สอนในโอวาทของพระสารีบุตรอยู่ 3 บท ที่ผู้วิจัยเห็นว่า มีประโยชน์มากต่อการปฏิบัติวิปัสสนาตามแนวโอวาทของ ท่าน อีกทั้งยังเป็นหลักการเบื้องต้นในการปฏิบัติอีกด้วย ถ้านักปฏิบัติไม่ถึงหลักการเบื้องต้นในการปฏิบัติอันเป็น โอวาทของพระสารีบุตรแล้ว ก็เป็นการยากแท้ที่จะหาความเจริญในการด้านปฏิบัติได้ โอวาทอันเป็นหลักการ เบื้องต้นในการปฏิบัติบทแรกที่พระสารีบุตรท่านได้กล่าวไว้ ก็คือ

“ภิกษุผู้มีความปรารถนาลามก เกียจคร้าน มีความเพียรย่อหย่อน มีการเล่าเรียนน้อย ไม่เอื้อเฟื้อ อย่าได้มีในสำนักเรา ในกาลไหนๆ เลย(เพราะ)คนเช่นนั้นในสัตว์โลกจะพึงสอนแบบไหนอย่างไรได้” (Thai Tripitakas: 26/987/501)

จากข้อความที่เป็นภาษิตคาถาของท่านพระสารีบุตรจะเห็นได้ชัดว่า บุคคลที่มีคุณสมบัติอันไม่พึง ประสงค์ อันเป็นไปในทางเสื่อม เหล่านี้คือ เป็นผู้ความคิดเลวทราม เกียจคร้าน ไม่มีความขยันหมั่นเพียร ไม่มี การศึกษาหรือเรียนมาน้อยและไม่เอื้อเฟื้อต่อการบำเพ็ญคุณงามความดี ก็ยากที่จะหาความเจริญองกามใน

พระธรรมวินัยได้ อย่าว่าแต่จะหาความเจริญองกวมในพระธรรมวินัย แม้จะอยู่ไปสำนักกับครูบาอาจารย์ที่ฉลาดหลักแหลม ปราดเปรื่องเรื่องปัญญาแคไหน ถ้ายังไม่ยอมปรับปรุงตนเองให้ดี เพื่อลดละและเลิกพฤติกรรม อันไม่พึงประสงค์ อันไม่ดีงามเหล่านั้นเสีย เป็นการยากที่จะซึมซับเรียนรู้ความรู้ ประสบการณ์ใหม่ๆ จากครูบาอาจารย์ นักปราชญ์ได้ ที่สำคัญจะมีผลทำให้ตนไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นพอใจของครูบาอาจารย์ เพราะมีแต่จะทำให้ท่านหนักใจว่าจะอบรมสั่งสอนคนประเภทนี้อย่างไรดี เพราะคุณสมบัติอันไม่ดีงามเหล่านี้ที่ท่านพระสารีบุตรได้กล่าวไว้ในโอวาทที่ปรากฏในคัมภีร์เถรคาถา ตามที่ผู้วิจัยได้ยกขึ้นมา นั้น จัดเป็นทางขวางกั้นไม่ให้สติปัญญาเจริญองกวมได้อย่างแท้จริง

ส่วนโอวาทบทที่สองของท่านพระสารีบุตรที่ผู้วิจัยให้ความสนใจนั้น พระสารีบุตรท่านได้กล่าวไว้ว่า “ส่วนภิกษุผู้เป็นพหูสูต มีปัญญาตั้งมั่นดีในศีล ประกอบความสงบใจเนืองๆ อยู่ขอจงมาสถิตอยู่บนกระหม่อมของเราเถิด” (Thai Tripitakas: 26/988/501) เป็นบทที่กำลังใจแก่ผู้ปฏิบัติตามหลักสติปัฏฐาน เพื่อให้ผู้ปฏิบัติได้มีกำลังใจในการปฏิบัติต่อไป โดยไม่ย่อท้อต่อปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้น แม้ผู้ปฏิบัติจะยังอยู่ในระยะเริ่มต้น เป็นปุถุชน ยังไม่เข้าถึงความเป็นพระอรหันต์บุคคล หากตั้งใจปฏิบัติ ดำรงตนอยู่ในโอวาทของครูบาอาจารย์ ขยันเรียนรู้จดจำในสิ่งที่ท่านพร่ำสอนและหมั่นทำกิจวัตรน้อยใหญ่ที่ท่านมอบหมายให้จนเสร็จ เพียงเท่านี้ท่านพระสารีบุตรก็ยอมรับและสรรเสริญบุคคล (หมายถึงผู้ปฏิบัติ) เช่นนั้น ถึงขั้นให้มาสถิตเหนือกระหม่อมของท่านตามที่ท่านกล่าวไว้ในภาสิตคาถาในโอวาทของท่าน

ส่วนโอวาทบทที่ 3 ที่ผู้วิจัยเห็นว่า เป็นหัวใจของการเจริญวิปัสสนากรรมฐานที่จะนำลงมาแสดงในความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา ที่พระสารีบุตรท่านได้กล่าวภาสิตเอาไว้ ก็คือ

“ภิกษุใดพิจารณาเห็นสุขโดยความเป็นทุกข์ เห็นทุกข์เป็นเหมือนลูกศรคอยทิ่มแทงได้ ภิกษุนั้น ไม่ได้มีความยึดมั่นในอทุกขมสุขเวทนาทั้ง 2 นั้น ว่าเป็นของเนื่องในตน เธอจะพึงถูกกิเลสอะไรผูกมัดไว้ในโลกได้อย่างไร” (Thai Tripitakas: 26/986/501)

หลักการเจริญวิปัสสนาตามแนวทางโอวาทภาสิตของพระสารีบุตรในบทนี้ ที่ผู้วิจัยยกขึ้นมา พิจารณาสุขให้เห็นโดยความเป็นทุกข์ โดยให้พิจารณาให้เห็นว่า สุขที่ตนเสวยนั้น แท้จริงแล้ว เป็นของไม่จริง ยังยืน เป็นเพียงความสุขชั่วขณะ เป็นสุขจอมปลอม แต่แฝงไปด้วยความทุกข์และโทษมากมายนานับการจนเกิดปัญญารู้เห็นตามความเป็นจริง พร้อมกับเกิดความสลด เบื่อหน่าย คลายกำหนดในสุขและทุกข์ดังกล่าว พร้อมกันนี้ จิตไม่ได้มีความยึดมั่นในสุข ทุกข์ หรือความเฉยๆอะไรอีกต่อไปแล้ว เมื่อผู้ใดเจริญวิปัสสนาจนเกิดปัญญารู้แจ้งตามเป็นจริงอย่างนี้แล้ว ก็จะมีเท่าทันอารมณ์ความรู้สึกที่เกิดขึ้นและจะไม่ถูกกิเลสครอบงำจิตใจอีกต่อไป

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะทำงานวิจัยเรื่อง การศึกษาหลักปฏิบัติไตรสิกขาตามแนวทางโอวาทของพระสารีบุตร เนื่องด้วยเห็นว่าโอวาทของพระสารีบุตร (สารีบุตรเถรคาถา) ในคัมภีร์เถรคาถานั้น ยังมีได้วิจัยสกัดแก่นพุทธธรรมอันสำคัญให้ออกมาสู่สายตาพุทธศาสนิกชนทั่วโลก เต็มเปี่ยมไปด้วยศาสตร์และศิลป์อัน

ทรงคุณค่าในการปฏิบัติ อีกทั้งยังเป็นแหล่งชุมชนแห่งปัญญาอันยิ่งใหญ่ ที่จะเติมเต็มและขัดเกลาปัญญาของพุทธศาสนิกชนทั้งหลาย จากมิจฉาทิฎฐิให้กลายเป็นสัมมาทิฎฐิ จากมิจฉาปัญญาให้กลายเป็นสัมมาปัญญาและยกระดับปัญญาธรรมด่าให้กลายเป็นอริยปัญญา รู้แจ้งเห็นความเกิดดับของสรรพสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง อันบริสุทธิ์หมดจดจากกิเลสและอาสวะทั้งหลายได้อย่างแท้จริง ตามหนทางแห่งการหลุดพ้นที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงแสดงเอาไว้

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาหลักการเจริญไตรสิกขาในพระพุทธศาสนาตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎก
2. เพื่อศึกษาการเจริญวิปัสสนากรรมฐานตามแนวโอวาทของพระสารีบุตรในพระไตรปิฎก
3. เพื่อวิเคราะห์การเจริญวิปัสสนากรรมฐานตามแนวโอวาทของพระสารีบุตร

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง“การศึกษาไตรสิกขาตามแนวโอวาทของพระสารีบุตร” ครั้งนี้ เป็นการศึกษาวิจัยข้อมูลทางเอกสาร (Documentary Research) เป็นหลัก ผู้วิจัยได้แบ่งขั้นตอนการวิจัยไว้ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาจากเอกสารชั้นปฐมภูมิอันมี พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา เป็นต้นและจากเอกสารชั้นทุติยภูมิอันมีตำราเอกสารทางวิชาการต่างๆ

1.1 การศึกษาเอกสาร (Documentary Study) เป็นการศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้อง หนังสือ รายงานการวิจัย และเอกสารที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

ขั้นตอนที่ 2 รวบรวมข้อมูลที่ได้ศึกษาค้นคว้าจากเอกสารชั้นปฐมภูมิและทุติยภูมิ

2.1 เมื่อได้แหล่งข้อมูลที่จะทำการศึกษาแล้ว ก็ได้ดำเนินการรวบรวมข้อมูลทั้งจากพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา ปกรณ์วิเสส และข้อมูลจากตำราเอกสารทางวิชาการต่างๆ เช่น หนังสือทั่วไป วิทยานิพนธ์ สารนิพนธ์ คุชฎินิพนธ์ รายงานวิจัย วารสาร เป็นต้น

ขั้นตอนที่ 3 เรียบเรียงข้อมูลให้สอดคล้องและตรงกับหัวข้อวิจัยและวัตถุประสงค์

3.1 เมื่อได้ดำเนินการรวบรวมข้อมูลแล้ว จากนั้นก็ได้ดำเนินการเรียบเรียงข้อมูลที่ได้รวบรวมขึ้นมาใหม่เพื่อให้ตรงและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์และหัวข้อหลัก หัวข้อย่อยที่ได้วางเอาไว้

ขั้นตอนที่ 4 ตรวจสอบข้อมูล

4.1 การตรวจสอบข้อมูลจากเอกสารโดยการวิพากษ์หรือประเมินภายนอกและการวิพากษ์หรือการประเมินภายใน

ขั้นตอนที่ 5 วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้เรียบเรียงแล้วเพื่อจำแนก แยกแยะองค์ประกอบให้สัมพันธ์กับเนื้อเรื่องและวัตถุประสงค์

5.1 เมื่อตรวจสอบแหล่งที่มาของข้อมูลให้ชัดเจนดีแล้ว จึงทำการวิเคราะห์ จำแนก และแยกแยะข้อมูล เพื่อให้ได้เนื้อหาสาระ คุณค่าและประโยชน์ที่สัมพันธ์กับหัวข้อวิจัยทั้งหัวข้อหลัก หัวข้อย่อยและวัตถุประสงค์

ขั้นตอนที่ 6 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะแบบพรรณนาวิเคราะห์

6.1 สรุปแบบพรรณนาวิเคราะห์เพื่อหาคำหรือสาระที่สำคัญออกมาให้ได้มากที่สุด พร้อมกับอภิปรายผลการวิจัยเพื่อให้สอดคล้องกับงานวิจัยของผู้อื่น อันเป็นเหตุให้งานวิจัยมีความน่าเชื่อถือเพิ่มขึ้น และทำการเขียนเสนอแนะในประเด็นน่าสนใจที่เกี่ยวข้อง อันเป็นส่วนสำคัญต่างๆของงานวิจัยที่ต้องมี

ขั้นตอนที่ 7 นำเสนอผลการศึกษาวิจัย

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาหลักการเจริญไตรสิกขาในพระพุทธศาสนา

จากการศึกษาหลักการเจริญไตรสิกขาในพระพุทธศาสนาพบว่า หลักไตรสิกขาเป็นแนวปฏิบัติที่ทำให้ถึงความพ้นทุกข์ได้อย่างแท้จริง เพราะมีการปฏิบัติไปตามลำดับขั้นก็คือ ศีล (คือ การสำรวมและงดเว้นจากความชั่วทางกาย วาจา) สมาธิ(ความสงบตั้งมั่น แน่วแน่) และปัญญา(คือการเข้าใจในสิ่งที่พบเจอตามความเป็นจริง) (Phra Brahmaganabhorn (P.A.Payutto), 2016) โดยเริ่มจากกระบวนการเจริญศีลที่เป็นหลักปฏิบัติในขั้นพื้นฐานมีอยู่สี่ประการคือ ปาฏิโมกข์สังวรศีล คือ ศีลที่เป็นข้องดเว้นจากความชั่ว เช่น ศีล 5 ศีล 8 ศีล 10 และศีล 227 เป็นต้น อินทริยสังวรศีล คือ การสำรวมตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ อาชีวะปริสุทธศีล คือ การเลี้ยงชีพโดยบริสุทธิ์ชอบธรรม เป็นฆราวาสก็เว้นจากมิถฉาอาชีวะ 5 ประการคือ การค้าขายอาวุธ, มนุษย์, สัตว์เป็น, น้ำเมา., และน้ำเมา รวมไปถึงอาชีพที่ผิดจากศีลธรรมทุกชนิด ส่วนบรรพชิตก็เว้นจากการแสวงหาโดยไม่ชอบธรรม(อนเสนา) มีการหลอกลวง เป็นต้น และ ปัจจัยสันนิสสิตศีล คือ การพิจารณาปัจจัยสี่ มีอาหารบิณฑบาต ผ้าไตรจีวร เสนาสนะ และยารักษาโรคโดยแยกคายก่อนใช้สอย(Thai Visuddhimagga: 1/24-25)เมื่อศีลมั่นคงบริสุทธิ์ดีแล้ว จึงให้เข้าสู่กระบวนการเจริญสมาธิต่อ โดยเลือกกรรมฐานกองใดกองหนึ่งใน 40 กองที่มองว่าเหมาะกับจริต อหยาตัยของตน มี กสิณ 10 อนุสติ 10 อสุภะ 10 อัปมัณญา 4 อหारेปฏิกุศลสัญญา ธาตุ 4 และอรูป 4 เป็นต้น เมื่อเจริญสมาธิ จนจิตตั้งมั่น สงบ อารมณ์เป็นหนึ่งเดียวแล้ว จึงใช้สมาธิที่ได้เป็นบาทฐานให้กับกระบวนการเจริญปัญญาต่อ โดยเน้นที่การพิจารณาสภาวธรรมที่เกิดขึ้นในขณะปัจจุบันเป็นสำคัญ เพื่อให้เข้าใจถึงความไม่เที่ยง ความทุกข์และความไม่มีตัวตนของสภาวธรรมนั้นๆตามความเป็นจริง เมื่อเกิดปัญญารู้แจ้งเช่นนี้แล้ว ก็เลสอาสวะ อันเป็นเหตุให้ประสบทุกข์อันใหญ่ในสังสารวัฏย่อมถูกกำจัดออกไปตามลำดับในที่สุด (Somdej Phra

Yannasangwon Somdej Phra Sangkharat (Charoen Suwattano), 1993) จึงเป็นการสิ้นสุดแนวทางพันทุกซ์ตามกระบวนการไตรสิกขาในพระพุทธศาสนา

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อศึกษาแนวทางการเจริญวิปัสสนากรรมฐานตามแนวโอวาทของพระสารีบุตร

จากการศึกษาการเจริญวิปัสสนากรรมฐานตามแนวโอวาทของพระสารีบุตรพบว่า พระธรรมเสนาบดีสารีบุตรจัดเป็นขุมกำลังอันสำคัญยิ่งในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าให้กว้างขวางออกไปในสมัยพุทธกาล ท่านเป็นบุตรนางสารีและนายพรหมณ์ผู้เป็นหัวหน้าหมู่บ้านอุปลิสคามในเขตตำบลนาคะหรือนาลันทา ท่านยังพระอัครสาวกเบื้องขวาผู้เลิศทางด้านปัญญา นอกจากนี้ บทบาทในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของท่านก็นับว่ามีมากมายหลากหลายประการได้แก่ เริ่มจากเทคนิคการสอนของท่านที่ไม่เหมือนพระสาวกรูปอื่น เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของท่าน ท่านเน้นสอนให้เกิดปัญญาหรือขัดเกลากิเลสของผู้ที่ฟังธรรมจากท่านเป็นหลัก โดยการนำสิ่งของสภาพแวดล้อม หรือเหตุการณ์รอบตัวมาเป็นเครื่องมือในการสอนธรรมะ เพื่อให้ผู้ฟังได้เข้าใจง่าย และสามารถนำไปพิจารณาหรือปฏิบัติตามได้อย่างถูกต้อง ยกตัวอย่างการสอนที่ใช้สิ่งรอบตัวเป็นเครื่องมือตามที่ปรากฏในอนึ่งคนสูตร สีหนาทสูตร เป็นต้น ท่านยังเป็นผู้ริเริ่ม วางแนวคิดการสังคายนาพระธรรมวินัยให้เป็นหมวดหมู่ เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เพื่อการดำรงอยู่ยาวนานของพระศาสนา เพื่อประโยชน์แก่การศึกษาพระธรรมวินัยของกุลบุตรอันเป็นอนุชนรุ่นหลัง เป็นต้น และท่านยังเป็นพระอรธกถาจารย์ผู้อธิบายขยายความพุทธพจน์ในยุคแรกๆ อีกด้วย เช่นเดียวกับพระอานนทเถระ พระมหากัจจายนเถระ สังเกตได้จากคัมภีร์มหานิทเทส จุฬินิทเทส และปฏิสัมภิทามรรค อันเป็นตัวอย่างการอธิบายพุทธพจน์ของท่าน เป็นต้นแบบของการอธิบายหัวข้อธรรมในคัมภีร์วิสุทธิธรรมของพระพุทธโฆษาจารย์ในยุคต่อมา (Supasorn, 2008)

นอกจากนี้ท่านยังเป็นผู้อนุเคราะห์แก่เพื่อนสหธรรมิกทั้งหลายด้วยกัน เช่น ท่านเป็นผู้แนะนำให้กุลบุตรที่บวชเข้ามาในพระธรรมวินัย เป็นผู้ปฏิบัติ ดำรงตนอยู่ในแนวทางของการเป็นพระโสดาบัน และให้คำแนะนำปรึกษาแก่เพื่อนสหธรรมิกที่จะออกจาริกไปเผยแผ่พระศาสนาในสถานที่อื่น เพื่อให้การเผยแผ่พระศาสนาในสถานที่อื่นเป็นไปอย่างสะดวก ราบรื่น เป็นต้น แม้แต่แนวการเจริญวิปัสสนากรรมฐานของท่านก็ต่างจากพระสาวกรูปอื่น คือ ท่านสอนให้พิจารณาความสุขทั้งหลาย โดยเฉพาะความสุข ที่สัตว์โลกทั้งหลายกำลังเสพสมมัวเมากันอยู่ ให้เห็นเป็นความทุกข์เหมือนลูกศรคอยทิ่มแทงด้วยปัญญา อันเป็นหลักทุกขานุปัสสนา หนึ่งในหลักก่อนุปัสสนา 7 อย่าง (Thai Paramatthadeepani: 45/313) เพื่อจิตใจคลายจากความลุ่มหลงมัวเมาในกามสุข ถอนสุขสัญญาเสียได้ จิตใจย่อมไม่มีความยึดมั่นถือมั่นในสุขเวทนา ทุกขเวทนาหรือออกทุกข์สุขเวทนาว่าเป็นของของตน เมื่อเป็นเช่นนี้แล้ว จิตใจย่อมเป็นอิสระจากกิเลสอาสวะทั้งหลายได้อย่างแท้จริง ถึงบรมสุขกล่าวคือ อมตมทานฤพาน

วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อวิเคราะห์การเจริญวิปัสสนากรรมฐานตามแนวโอวาทของพระสารีบุตร

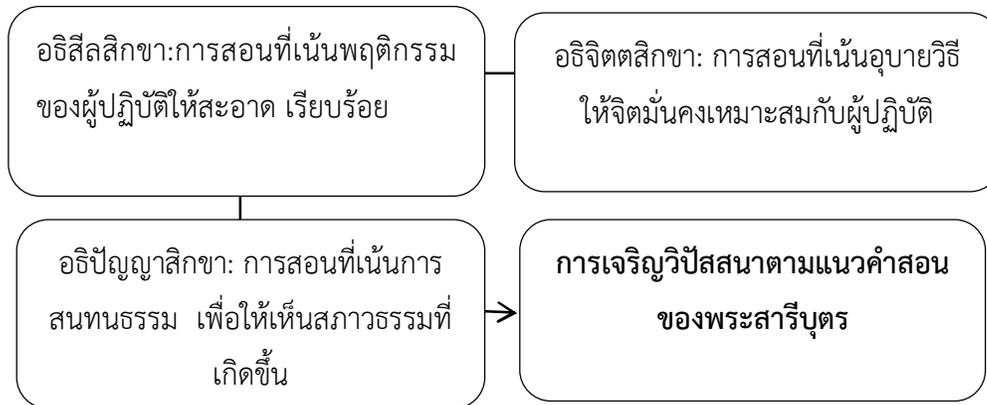
จากการวิเคราะห์การเจริญวิปัสสนากรรมฐานตามแนวโอวาทของพระสารีบุตรพบว่า แนวการเจริญวิปัสสนาของท่านเป็นรูปแบบสุขวิปัสสนาหรือวิปัสสนายานิก เป็นแนวที่เจริญวิปัสสนาแบบล้วนๆ ไม่จำเป็นต้อง

อาศัยสมณะ เมื่อเริ่มปฏิบัติก็ให้กำหนดรู้ พิจารณาารูปนามกันเลยทีเดียว ตรงนี้ขอเสริมก่อนว่า ธรรมที่ใช้เป็นภูมิของ วิปัสสนามีอยู่ด้วยกัน 6 อย่างคือ ชันธ, आयตนะ, ธาตุ, อินทรีย์, สัจจะ, และปฏิจจสมุบาท เป็นต้น(Waitayasevi, 2008) มาเข้าเรื่องกันต่อ โดยตัวอย่างการเจริญวิปัสสนากรรมฐานตามแนวการสอนของพระสารีบุตรนั้น ในมหาหัตถิปโทปมสูตร ท่านก็ให้พิจารณาธาตุ 4 ดิน น้ำ ลม และไฟ อย่างใดอย่างหนึ่งก่อน เพื่อให้ความสลดสังเวชและเห็นความจริงในเบื้องต้นก่อนว่า กายนี้เป็นสักแต่ว่าธาตุเท่านั้น เป็นเพียงธาตุที่มาประชุมกันเป็นร่างกายชั่วคราวเท่านั้น เมื่อถึงคราวแตกดับ ธาตุก็กลับไปสู่ธรรมชาติตามเดิม ไม่เที่ยง มีแต่ทุกข์ ไม่มีตัว ไม่มีตน เมื่อพิจารณาจนเกิดความสลดสังเวชและเห็นความจริงอย่างนี้แล้ว ก็ย้อนกลับพิจารณาที่กายตนเองอีกครั้ง โดยนำความรู้เห็นตาม เป็นจริงที่ได้จากการพิจารณาธาตุ 4 ก่อนหน้านี้ ยกขึ้นเพื่อเปรียบเทียบพิจารณา แล้วน้อมลงสู่ไตรลักษณ์ให้เห็นถึงความไม่เที่ยง เป็นทุกข์ ไม่มีตัวตน ไม่ใช่ของเรา ไม่ใช่เราของกายได้อย่างชัดเจนแจ่มแจ้ง เพื่อกำจัดความยึดมั่นถือมั่นในธาตุ 4 นี้ว่า เป็นเรา ของเรา ให้หมดสิ้นไป อันเกิดจากตมหาเป็นปัจจัย(Thai Tripitakas: 12/302-305/330-336)และในฉันโนวาทสูตรก็เช่นกัน ท่านสอนให้พิจารณาอายตนะเช่น ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ และ รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส ความนึกคิด โดยการมีสติรู้เท่าทันถึงสิ่งที่มากระทบอายตนะ เช่น ตากระทบรูป หูได้ยินเสียง จมูกได้สูดดมกลิ่น ลิ้นได้ลองรส กายถูกสัมผัส ใจเกิดความนึกคิด เป็นต้น ในขณะที่ปัจจุบันพร้อมพิจารณาถึงสิ่งที่มากระทบด้วยปัญญาว่า สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นสิ่งที่ไม่เที่ยงแท้ มีแต่ทุกข์ ไม่ใช่ตัวตน แม้อายตนะที่ถูกสัมผัสก็เช่นกัน จนเกิดปัญญารู้แจ้งเห็นตามความเป็นจริง ความยินดีในร้ายก็ไม่สามารถครอบงำใจได้อีก แม้แต่ความยึดมั่น ถือมั่นในอายตนะทั้งภายในและนอกว่าเป็นเรา ของเรา ก็ถึงความดับไป(Phrabhavana Khemkun Wi. (Surasak Khramsi), 2017)

นอกจากนี้ท่านพระสารีบุตรยังสอนการเจริญปัญญาหรือวิปัสสนากรรมฐานผ่านรูปแบบการสนทนาธรรมอีกด้วย ผู้ที่ได้มีโอกาสสนทนาธรรมกับท่านนับว่าโชคดีอย่างยิ่ง เพราะจะเป็นโอกาสในการเลื่อนระดับภูมิธรรมของตนเองให้สูงยิ่งขึ้น โดยพระสารีบุตร ท่านจะเปิดโอกาสให้ผู้สนทนาธรรมได้ซักถามในหัวข้อธรรมที่สนทนากับท่านได้อย่างเต็มที่ เพื่อคลายข้อกังขาและได้พิจารณาตามธรรมะที่ได้สนทนา จนเกิดปัญญารู้เห็นตามความเป็นจริงในธรรมะนั้นๆ หากผู้นั้นมีวาสนาและอินทรีย์แก่กล้า ย่อมอาจจะบรรลุธรรมในขณะที่สนทนากับท่านก็เป็นได้

องค์ความรู้ใหม่

จากการทำวิจัยเรื่อง “การศึกษาไตรสิกขาตามแนวโอวาทของพระสารีบุตร” ผู้วิจัยสามารถสรุปเป็นองค์ความรู้ในรูปแบบโมเดล (Model) ได้ดังนี้

รูปภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการวิจัย

อธิบายโมเดล (Model) แนวทางการเจริญไตรสิกขา คือ สมาธิ และปัญญาตามแนวโอวาทของท่านพระสารีบุตร

1) การสอนอริสศีลศึกษา: การสอนศีลตามแนวคำสอนของพระสารีบุตรนั้น ท่านจะเน้นทางด้านพฤติกรรมหรือการกระทำเป็นสำคัญ เพราะเป็นสิ่งที่สังเกต เรียนรู้ได้ง่าย พฤติกรรมย่อมสื่อถึงจิตใจคนคนนั้นได้เป็นอย่างดี ถ้าพฤติกรรมของผู้ปฏิบัติดี สะอาด เรียบร้อย ย่อมนำมาซึ่งความน่าเลื่อมใสศรัทธาจากผู้คนทั้งหลายในทุกสารทศ ตรงกันข้าม ถ้าพฤติกรรมหรือการกระทำไม่ดี ย่อมไม่มีใครอยากศรัทธาเข้าหา ที่สำคัญเมื่อท่านจะสอนศีล ท่านจะไม่สอนตรงๆแต่ท่านจะสอนผ่านอุบายวิธี ที่คนไม่มีปัญญาจะไม่มีทางเข้าใจท่านได้

2) การสอนอริจิตตศึกษา: การสอนสมาธิตามแนวคำสอนของพระสารีบุตรนั้น ท่านจะเน้นไปที่เคล็ดลับหรืออุบายวิธีต่างๆในการเจริญสมถะกรรมฐานแต่ละกอง ด้วยปัญญาเป็นสำคัญ ยิ่งขึ้น เป็นต้นว่า ต้องเจริญสมถะภาวนาอย่างไร ยังไง แบบไหนจึงจะเหมาะสมลงตัวกับผู้ปฏิบัติ เพื่อให้การเจริญสมถะ มีแต่ความก้าวหน้า หนักแน่น มั่นคง มากยิ่งขึ้นไปเรื่อยๆ กล่าวง่ายๆ ให้เข้าใจคือ ถ้าเรารู้อุบายเดียวในการเจริญกรรมฐานในกองที่เราถนัด ก็ยังพอไปได้ ถ้าเกิดปัญหาในการเจริญสมถะกรรมฐาน จนอุบายเดิมที่เราปฏิบัติมาไม่ได้ผล ก็จำเป็นต้องหาอุบายใหม่ในการเจริญ เพื่อให้การเจริญสมถะกรรมฐานก้าวหน้าต่อไปได้

3) การสอนอริปัญญาศึกษา: การสอนเจริญปัญญาตามแนวคำสอนของพระสารีบุตรนั้น ท่านจะเน้นไปที่การพิจารณาสภาวะธรรมที่เกิดขึ้นในขณะปัจจุบัน เพื่อให้เห็นถึงการเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไปของสภาวะธรรมนั้นๆด้วยปัญญา อันเป็นรูปแบบสุขวิปัสสก และท่านจะสอนการเจริญปัญญาให้กับผู้ที่ท่านต้องการจะสอนผ่านรูปแบบการสนทนาธรรมเป็นหลัก เพราะการสนทนาธรรมเป็นวิธีการเผยแผ่ธรรมะที่สร้างประโยชน์ได้สูงสุดกับทั้งสองฝ่าย มีแต่ได้กับได้ ปัญญามีแต่เพิ่มพูน ความกังขาต่างๆที่ค้างคาใจย่อมถึงความหมดสิ้นไป ถ้าอินทรีย์แก่กล้า อาจะบรรลุดุจธรรมในขณะสนทนาธรรมก็เป็นไปได้

ท่านพระสารีบุตรมีอัธยาศัยหนักไปในทางด้านปัญญาอยู่เป็นนิจ เนื่องจากท่านสะสมบารมีทางด้านปัญญามานับภพชาติไม่ถ้วน จึงทำให้ท่านเน้นสอนการเจริญปัญญาให้กับเพื่อนสหธรรมิกภิกษุ ภิกษุณี และอุบาสก อุบาสิกา ผ่านวิธีการสนทนาธรรมอยู่เสมอ เนื่องจากเป็นวิธีที่ยืดหยุ่นเข้ากันได้กับทุกสถานการณ์ นอกจากนี้ท่านยังเปิดโอกาสให้ผู้ฟังธรรมได้สอบถามปัญหาธรรมกับท่าน เพื่อคลายข้อสงสัยหรือขจัดความเห็นผิด ด้วยเหตุนี้จึงทำให้มีผู้บรรลุธรรมเพราะได้มีโอกาสสนทนาธรรมกับท่านมามากต่อมากแล้ว

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาหลักปฏิบัติไตรสิกขาตามแนวทางโอวาทของพระสารีบุตร” สามารถอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์การวิจัยดังนี้

1) หลักศีล สมาธิ ปัญญาหรือไตรสิกขา จัดเป็นหลักธรรมที่สำคัญยิ่งในทางพระพุทธศาสนา เป็นหลักขัดเกลากาย วาจา และใจของมนุษย์เราให้สะอาดบริสุทธิ์จากกิเลสเครื่องเศร้าหมองยิ่งขึ้นไปเรื่อยๆ เริ่มจากศีล ซึ่งเป็นแม่บทของกุศลธรรมทั้งปวง ไปจนถึงการทำให้แจ้งพระนิพพาน อันเป็นปรมัตถธรรมขั้นสูงสุด ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาค้นพบของ (Phanthunon, 2018) ที่ได้พบว่าหลักไตรสิกขา เป็นหลักปฏิบัติเพื่อการฝึกฝนอบรมทั้งทางกาย วาจา และโดยเฉพาะ คือ จิตใจ เพื่อให้ยกระดับปัญญาให้เจริญงอกงาม สูงยิ่งขึ้นไปเรื่อยๆจนถึง พระนิพพาน อันเป็นจุดหมายในทางพระพุทธศาสนา พร้อมกับการศึกษาของ (Pimnow, 2018) ที่ได้พบว่า การเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา เป็นกระบวนการที่สร้างโอกาสให้ผู้ศึกษาได้ปฏิบัติกับสิ่งที่เรียนจริงๆ แล้วพิจารณาให้เป็นประโยชน์ คุณ โทษ ตามความเป็นจริงด้วยตัวเอง แล้วนำความรู้ขึ้นมาเป็นหลักในการปฏิบัติอย่างจริงจัง และการวิจัยของ (Thongtip, 2012) ที่ได้พบว่า หลักศึกษาที่ต้องศึกษา 3 อย่างคือ อธิศีลสิกขา คือ ข้อศึกษาแนวปฏิบัติในเรื่องของศีล อธิจิตตสิกขา ข้อศึกษาแนวปฏิบัติในเรื่องของจิตใจหรือสมาธิ และอธิปัญญาสิกขา คือ ข้อศึกษาแนวปฏิบัติที่ต้องศึกษาเกี่ยวกับเรื่องของปัญญา มักรู้จักกันในนามว่า ศีล สมาธิ ปัญญา

2) พระธรรมเสนาบดีสารีบุตร ท่านเป็นพระอัครสาวกเบื้องขวาของพระพุทธเจ้าผู้เลิศทางด้านปัญญา นอกจากนี้ท่านยังเป็นกำลังสำคัญและมีบทบาทในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นอย่างมากในสมัยพุทธกาล ไม่ว่าจะเป็นผู้แรกที่ริเริ่มแนวคิดการสังคายนาพระธรรมวินัย ทั้งเป็นพระอรธกถาจารย์ผู้อธิบายพุทธพจน์ในยุคแรกๆ มีเทคนิควิธีการสอนธรรมะที่เป็นของตัวเองไม่ซ้ำใคร และเป็นผู้อนุเคราะห์แก่เพื่อนสหธรรมิกด้วยกัน ด้วยเมตตาจิตอันไม่มีประมาณเพื่อให้ได้รับประโยชน์ทั้งในปัจจุบัน ในกาลข้างหน้าและพระนิพพานอันเป็นปรมัตถประโยชน์ ซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นของ (Kaewlao, 1996) ที่เห็นว่า พระสารีบุตรเถระเป็นพระสาวกรูปหนึ่งที่มีบทบาทอันสำคัญยิ่งในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้กว้างขวาง จนท่านได้รับการยกย่องให้เป็นพระธรรมเสนาบดีคู่พระบารมีของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในฐานะที่ทรงเป็นพระธรรมราชา พร้อมกับความคิดเห็นของ (Chaosanit, 1979) ที่เห็นว่า พระสารีบุตรเป็นผู้มีบทบาทต่างๆมากมาย ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ช่วยพระพุทธเจ้าอบรมภิกษุสงฆ์

เทศนาแก่หมู่มหาชน โดยใช้หลากหลายวิธี เช่น เข้าไปหาญาติพี่น้องรวมถึงผู้ที่รู้จักชักนำให้เสื่อมใสในพระพุทธานุศาสน์ แล้วนำไปเฝ้าพระพุทธเจ้า การไปเยี่ยมผู้เจ็บป่วยแล้วหาโอกาสแสดงธรรม การพูดให้กำลังใจ การคัดสรรธรรมที่จะนำมาแสดงให้เหมาะสมกับอุปนิสัยของผู้ฟัง การพิจารณาถึงความเหมาะสมของบุคคลก่อนที่จะไปโปรด การประชุมภิกษุแล้วอบรมพร้าสอน การอธิบายความหมายของธรรมอย่างละเอียดให้เข้าใจง่าย การแสดงธรรมโดยวิธีตั้งปัญหา สนทนาและโต้ตอบ รวมไปถึงการทูลถามพระพุทธเจ้าเพื่อประโยชน์ของพุทธบริษัท เป็นต้น และการวิจัยของ (Tansrisuk, 2007) ที่พบว่า พระสารีบุตรมีรูปแบบในการนำเสนอหลักธรรมที่แตกต่างจากพระพุทธเจ้าพระสาวกรูปอื่นๆ เช่น การจัดพระธรรมวินัยให้เป็นหมวดหมู่ต่างๆ อธิบายสัมมาทิฐิในทัศนะของท่าน งานเผยแผ่ธรรมทุกเรื่องล้วนมีการวางโครงสร้างของธรรมที่จะแสดงหรืออธิบายเป็นระเบียบแบบแผน รวมไปถึงการตั้งหัวข้อใหม่ รูปแบบใหม่ๆ แสดงให้เห็นถึงการที่ท่านใช้ปัญญาเพื่อสร้างสรรค์งานที่เกื้อกูลในการเผยแผ่คำสอนของพระพุทธเจ้า

3) แนวการเจริญวิปัสสนากรรมฐานของท่านพระสารีบุตรเถระนั้น จะเน้นไปทางปัญญาเป็นส่วนมาก โดยไม่จำเป็นต้องอาศัยสมณะเลย กล่าวคือ เมื่อเริ่มปฏิบัติก็ให้ใช้ปัญญาพิจารณาสภาวธรรมในปัจจุบันขณะทันทีเลย จนกว่าจะเกิดความรู้เห็นในสภาวธรรมตามความเป็นจริง สภาวธรรมที่ถูกใช้ในการพิจารณามีดังต่อไปนี้ ชั้นธ ธาตุ อายตนะ อินทรีย์ สัจจะ และปฏิจสมุปบาท เป็นต้น เรียกรูปการการปฏิบัติวิปัสสนาที่เน้นวิปัสสนาหรือปัญญาเป็นหลักนี้ว่า สุขวิปัสสกะหรือวิปัสสนายานิกะ แม้แต่การพิจารณาธรรมะที่ได้จากการสนทนาหัวข้อธรรมจนเกิดปัญญารู้แจ้งตามความเป็นจริงก็จัดอยู่ในแนวสุขวิปัสสกะเช่นกัน ซึ่งสอดคล้องกับ ความคิดเห็นของ (Pienphithak, 2014) ที่เห็นว่า วิปัสสนายานิกะ คือ การปฏิบัติวิปัสสนาล้วนๆ โดยไม่ต้องอาศัยสมณะเลย อาศัยเพียงฌณิกสมาธิที่มีอยู่ในอารมณ์หนึ่งๆ เท่านั้น ฌณิกสมาธิเป็นสมาธิชั่วขณะ เพื่อกำหนดรู้พิจารณาอยู่ สภาวธรรมหรือรูปนาม ย่อมปรากฏขึ้นเมื่อจิตแน่วแน่มั่นในอารมณ์ปัจจุบันที่เป็นรูปนามอย่างต่อเนื่องตามความเป็นจริง อีกทั้งปราศจากกิเลสเข้ามารบกวน และการศึกษาค้นคว้าของ (student, 2550) ได้กล่าวถึงตัวอย่างการเจริญวิปัสสนาแนววิปัสสนายานิกไว้ว่า การพิจารณาสังขารทั้งหลายด้วยการมีสติรู้เท่าทันทุกขณะแยกแยะมองเป็นส่วนๆ ว่าอะไรเป็นรูปหรือนาม แล้วจึงพิจารณาถึงความเปลี่ยนแปลง ในขณะที่เกิดและดับของสังขารทั้งหลาย โดยมีสติกำหนดรู้เท่าทันในทุกๆ ปัจจุบันขณะ รวมไปถึงการพิจารณาตนเองในส่วนของอริยาบถ การเคลื่อนไหว ความรู้สึกในปัจจุบัน

สรุป

จากการวิจัยจึงสรุปได้ว่า การศึกษาและปฏิบัติที่เป็นไปเพื่อความพ้นทุกข์ในสังสารวัฏอย่างแท้จริงในพระพุทธศาสนา ก็คือการศึกษาและปฏิบัติตามหลักไตรสิกขานั้นเอง ซึ่งประกอบไปด้วยตามลำดับดังนี้คือ อธิศีลสิกขา การควบคุมกายและวาจาให้สงบ สारวมจากความชั่ว อธิจิตตสิกขา การทำใจให้นิ่ง ปลอดจากนิวรณ์ และอธิปัญญาสิกขา การพิจารณาสภาวธรรมที่เกิดขึ้นให้รู้เห็นตามความเป็นจริง ที่สำคัญในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษา

การศึกษาและปฏิบัติหลักไตรสิกขาตามแนวโอวาทของพระสารีบุตรเป็นสำคัญ เพราะต้องการศึกษาให้ทราบและเข้าใจว่า พระสารีบุตร ในฐานะที่ท่านเป็นพระอัครสาวกเบื้องขวาผู้เลิศทางด้านปัญญา มีแนวการสอนไตรสิกขาจึงพบว่า ในด้านศีลนั้น ท่านสอนให้มีความประพฤติที่เรียบร้อย สะอาด เป็นที่น่าเลื่อมใสแก่ผู้พบเห็น ด้วยอุบายวิธีต่างๆ เป็นต้น ในด้านสมาธิ ท่านสอนวิธีเสริมสร้างจิตให้มั่นคง ตั้งมั่นอันสอดคล้องกับอุปนิสัยของผู้ปฏิบัติ และในด้านปัญญา ท่านสอนให้พิจารณาถึงความเป็นจริงของสิ่งต่างๆที่เกิดขึ้นในปัจจุบันขณะ พร้อมกันนี้ท่านก็ได้เปิดโอกาสให้ผู้ที่ได้สนทนาธรรมกับท่าน ได้ซักถามในปัญหาธรรมที่ตนสงสัยได้อย่างเต็มที่กับท่าน เพื่อให้เขาได้พิจารณาธรรมะที่ได้สนทนากับท่าน จนเกิดปัญญารู้แจ้งเห็นจริง คลายความกังขาในธรรมะที่ได้สนทนาหรือสอบถามอย่างหมดจดบริบูรณ์

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิเคราะห์การเจริญวิปัสสนากรรมฐานตามแนวโอวาทของพระสารีบุตร ผู้วิจัยเห็นว่า มีอีกบางประเด็นที่ควรนำมาวิจัย เป็นต้นว่า

1) ควรวิจัยเรื่อง “รูปแบบการฝึกปฏิบัติสมาธิแบบวิปัสสนากรรมฐานเพื่อกำจัดปรัญฐานกิเลส” เพราะเห็นว่า ปรัญฐานกิเลส คือ ความรู้สึกโลภ โกรธ หลง ที่ครอบงำจิตใจ ถึงจะไม่แสดงออกทางกาย วาจา แต่ก็ทำให้จิตเศร้าหมอง ควรหาทางกำจัดออกไป

2) ควรวิจัยเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์รูปแบบการปฏิบัติกรรมฐานแนวสุทธวิปัสสนา” เพราะเห็นว่า เป็นการเจริญวิปัสสนานำหน้าสมณะ ด้วยการใช้สติกำหนดรูปนามที่ปรากฏทางอายตนะทั้ง 6 ขณะปัจจุบัน ทำให้มีสติรู้ในสภาวะธรรมที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

3) ควรวิจัยเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์วิธีปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาแนวอานาปานสติเพื่อกำจัดอุปาทานขันธ” เพราะเห็นว่า การที่บุคคลได้เข้าใจการทำงานของขันธ 5 ตามสภาวะที่แท้จริง จะคลายความหลงยึดมั่นในความเป็นตัวของตนได้

ข้อเสนอแนะเพื่อนำไปใช้

1) จัดทำตำราทางวิชาการหรือหนังสือที่รวบรวมชีวประวัติ ปฏิปทาและคำสอนของท่านพระธรรมเสนาบดีสารีบุตรโดยเฉพาะจากข้อมูลปฐมภูมิในพระพุทธศาสนาทุกชั้น เช่น พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา ปกรณ์วิเสส เป็นต้น

2) จัดการอบรมการเจริญวิปัสสนาตามแนวคำสอนของพระสารีบุตรในรูปแบบคอร์สหรือโครงการ โดยพระวิปัสสนาจารย์ที่มีความรู้และเข้าใจในแนวการเจริญวิปัสสนาตามแนวคำสอนของท่านพระสารีบุตรอย่างถ่องแท้

References

- Chaosanit, S. (1979). Roles of Phra Sariputra and Phra Moggallana in spreading Buddhism. (Master's Thesis). Chulalongkorn University. Bangkok.
- Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). Thai Tripitakas. Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya University Press.
- Mahamakut Buddhist University. (1982). The Tripitaka with Commentary translated set of 91 volumes. Bangkok: Mahamakut Printing Press.
- Phanthunon, V. (2018). The Threefold Training (Tisikkhā) and the Enlightenment in Therāvada Buddhist Scriptures. (Master's Thesis). Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Ayutthaya.
- Phra Brahmaganabhorn (P.A.Payutto). (2016). Dictionary of Buddhism. Bangkok: Foundation for Peace Phra Dhammapitaka (Ph.D. Payutto).
- Phra Kittisak Yasothara Kaewlao. (1996). A study of sariputta-thera 's role in propagation of buddhism. (Master's Thesis). Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Ayutthaya.
- Phra Maha Siras Pasanachitto Pianphithak. (2014). A Study of Buddha's Teachings Concerning to the Insight Development (Vipassanabhavana) in Mahavedallasutta. (Master's Thesis). Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Ayutthaya.
- Phra Maha Suthat Tissarawati (student). (2007). Vanity in Theravada Buddhist Philosophy. (Master's Thesis). Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Ayutthaya.
- Phrabhavana Khemkun Wi (Surasak Khramsi). (2017). Considering the Ayana 6.(1st printing), Phra Nakhon Si Ayutthaya: Supatipanno Foundation Mahayong Temple.
- Pimnaow, S. (2018). Learning Management Based on Threefold Training for Student Development of Social Studies Religion and Culture Department of Srikrakuan Wittayakom School . (Master's Thesis). Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Ayutthaya.
- Somdej Phra Yannasangwon Somdej Phra Sangkharat (Charoen Suwattano). (1993). Precepts, concentration and wisdom in Buddhism. (4th edition). Bangkok: Limited Partnership Chuankid Publishing House.

- Somdet Phra Phuthajan (Arch Asabha Mahathera). (2011). Visuddhimagga. Bangkok: Thanapress Co., Ltd.
- Supasorn, P. (2008). Mahanitthes : Scriptures on the Science of Expanding Early Buddhist Dharma. Retrieved 5/23/2565, from <https://www.mcu.ac.th/article/detail/14302>.
- Tansrisuk, s. (2007). The literary works of Sariputta in the Pali Tipitaka. (Master's Thesis). Chulalongkorn University. Bangkok.
- Tongtip. T. (2012). An Analysis of Education on the Threefold Training . (Doctor of Philosophy). Mahachulalongkornrajavidyalaya Universit. Ayutthaya.
- Waitayasawee. (2008). A Study Guide for the Abhidhammathasangaha 9th Precept Kammatthana Sanghabhagabhabhagabha. (5th edition). Nakhon Pathom: Nabmahaniranon Foundation.

